Bieszczady PLC180001

Bieszczady, fot. Robert Nowak

Najpiękniejszy, najbardziej wartościowy i najwyższy fragment Karpat Wschodnich w Polsce. Obszar w którego granicach znajduje się Bieszczadzki Park Narodowy z występującym powyżej 1200 m n.p.m. subalpejskim piętrem połonin tworzącym jedyne w Polsce wschodniokarpackie łąki. Występują tu wszystkie puszczańskie gatunki dużych ssaków (żubr, wilk, ryś, jeleń, żbik) w tym najważniejsza w Polsce ostoja niedźwiedzia. Są to rozległe, puszczańskie lasy i zarazem jedyne w Polsce miejsce występowania wielu gatunków roślin i zwierząt wschodniokarpackich i górskich jednocześnie. Ochroną objęto także 30 gatunków z załącznika I Dyrektywy ptasiej.

Atrakcje turystyczne

- ✓ Rezerwat przyrody „Sine Wiry" – to obszar obejmujący swym zasięgiem przełomowy odcinek rzeki Wetliny, gdzie warto zobaczyć jeziorko Szmaragdowe, które powstało na skutek osunięcia się zbocza wzgórza Połoma tarasując w ten sposób rzekę.
- ✓ Rezerwat przyrody „Zwiezło" – przedmiotem ochrony tego rezerwatu są Jeziorka Duszatyńskie czyli dwa jeziora osuwiskowe. W ich wodach odkryto nie występujący wcześniej w Polsce endemit - gatunek wodopójki *Neumania callosa*.
- ✓ Grota w Rosolinie – powstała na skutek żłobienia urwisk przez potok Czarny. Prowadzi do niej od Polany droga z płyt betonowych oznakowana na zielono.

- ✓ Trasa rowerowa „Wokół Otrytu" – długość ok.40 km, znakowana na niebiesko, trasa: Sękowiec – rezerwat „Hulskie" – Smolnik n. Sanem – Dwerniczek – Dwernik – Chmiel – Sękowice.
- ✓ Szlak rowerowy „Gruszka" – długość 45,09 km, trasa: Lesko – szczyt Baszty - Huzele – Wzniesienie Gruszki – most w Tarnawie Górnej – Średnie Wielkie – Kiełczawa – Zahoczewie – Nowosiółki – łączki – Lesko.
- ✓ Szlak rowerowy „Solina" – długość 24,3 km, trasa: Polańczyk Zdrój – Zatoka Jeziora Solińskiego – Zawóz – Górzanka – Bereżnica Wyżna – Berezka Myczków - Polańczyk.
- ✓ Ścieżka dydaktyczna Salamandra – o długości ok.4 km, znajduje się na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Na trasie znajduje się szereg przystanków oznaczonych tabliczkami.
- ✓ Ścieżka przyrodnicza „Wielka Rawka" – oznakowana na zielono, trasa: Ustrzyki Górne – szczyt Wielkiej Rawki – Mała Rawka – Przełęcz Wyżniańska.
- ✓ Żółty szlak pieszy, o długości 15,5 km, trasa: Zatwarnica – Suche Rzeki – Przeł. Orłowicza (1075 m) – Wetlina – Jawornik (1022 m) – Paportna (1193 m) – Rabia Skała (1199 m).
- ✓ Zielony szlak pieszy, długość ok. 41 km, trasa: Lesko – Leski Kamień – Bereźnica Niżna – Myczków.
- ✓ Szlaki turystyczne w Bieszczadzkim Parku Narodowym.

- ✓ Bieszczadzka Kolejka Leśna – XIX w. kolejka wąskotorowa zwana „bieszczadzką ciuchcią" lub „bieszczadzką kolejkę", kursująca w sezonie letnim na trasach: Majdan – Przysłup, Majdan – Przysłup – Majdan, Majdan – Balnica, Majdan – Balnica – Majdan oraz w sezonie zimowym: Majdan – Dołżyca – Majdan.
- ✓ Punkty widokowe – „Dziewiętnastka" punkt widokowy Pichurów w okolicy Tarnawy Niżnej, Przełęcz Wyżna (872 m n.p.m.), góry Koziniec (522 m n.p.m.) w Bóbrce .
- ✓ Centrum Kultury Ekumenicznej – znajduje się tu 140 makiet cerkwi greckokatolickich, prawosławnych oraz kościołów rzymskokatolickich z terenów Polski południowo-wschodniej, Słowacji i Ukrainy w skali 1:25.

Dolina Dolnego Sanu PLH180020

fot. Joanna Szmuc

Obejmuje najcenniejszy przyrodniczo fragment doliny Sanu od Jarosławia do ujścia na wysokości Sandomierza. Obszar tworzą głównie rzeka o charakterze roztokowym oraz terasa łęgowa z występującymi zaroślami łęgowymi budowanymi przez łęgi i topole. Obszar stanowi istotny korytarz ekologiczny w tym środowisko życia bogatej ichtiofauny. Celem ochrony obszaru jest zachowanie ciągłości siedlisk rzecznych w tym mozaiki siedliskowej charakterystycznej dla większych dolin rzecznych wraz z osobliwościami takimi jak różnorodne terasy zalewowe, piaszczyste odsypy w postaci plaż i ławic, starorzecza w różnym stadium zarastania i drobne oczka wodne.

Atrakcje turystyczne

➦ Pniów – kościół parafialny p.w. Św. Zygmunta z plebanią pod ochroną konserwatorską w ścisłej strefie ochrony krajobrazu i powiązań widokowych oraz zabytkowy cmentarz w miejscowości Pniów.

➦ Wola Rzeczycka – zabytkowy kościół parafialny z dzwonnicą oraz plebanią (w otoczeniu kościoła starodrzew pod ochroną).

- ✓ Rezerwat przyrody „Pniów" – obejmuje swym zasięgiem jezioro Pniów, które jest jednym z ostatnich naturalnych miejsc występowania kotewki orzecha wodnego, który wpisany jest do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin jako krytycznie zagrożona.

- ✓ Szlak rowerowy o długości ok. 77 km, trasa: Stalowa Wola – Rzeczyca Długa – Wola Rzeczycka – Radomyśl nad Sanem – Wrzawy – Gorzyce – Karczmiska – Zbydniów – Turbia – Agatówka – Stalowa Wola.
- ✓ Trasa rowerowa niebieska, długość 31,3 km, trasa: Przeworsk – Studzian – Nowosielce – Białoboki – Ostrów – Mikulice – Krzeczowice – Urzejowice.
- ✓ Szlak rowerowy o długości 16 km, trasa: Radomyśl (od budynku szkoły podstawowej do kościoła parafialnego) – Pniów – rezerwat przyrody „Pniów" – wieś Czekaj – przeprawa promowa na rzece San – kierunek do ujścia Sanu do Wisły.
- ✓ Pieszy szlak doliny Sanu – szlak żółty, długość 107 km, trasa: Sandomierz – Trześń – Wrzawy – Czekaj Pniowski – Radomyśl n. Sanem – Rozwadów – Stalowa Wola – Nisko – Ulanów – Krzeszów - Leżajsk.

Spływy kajakowe

- ✓ możliwość odbycia spływów kajakowych po rzece San i Tanew z wypożyczalniami w np. Ulanowie czy Przeworsku.
- ✓ szlak wodny dolnego Sanu z Przemyśla do ujścia Wisły.

- ✓ Podziemna Trasa Turystyczna „Rzeszowskie piwnice" w Rzeszowie – podczas zwiedzania tej atrakcji można zobaczyć 15 korytarzy i 25 piwnic zbudowanych XIV – XVIII wieku pod płytą Rynku i kamienicami przez mieszkańców Rzeszowa.
- ✓ Muzeum – Zamek w Łańcucie – jedna z najpiękniejszych w Polsce rezydencji arystokratycznych, która była zamieszkiwana przez Lubomirskich i Potockich wraz z parkiem w stylu angielskim z XVII w.
- ✓ Leżajsk – Bazylika pw. Zwiastowania NMP – Klasztor OO. Bernardynów z lat 1618–1628 wraz z organami zaliczanymi do najcenniejszych tego typu zabytków w Polsce. Wpisany na listę Pomników Historii pozwala na ubieganie się o wpisanie zespołu klasztornego na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO.
- ✓ Ogólnopolskie Dni Flisactwa w Ulanowie – co roku w czerwcu w Ulanowie uważanym za Stolicę Flisactwa w Polsce, odbywają się Ogólnopolskie Dni Flisactwa mające na celu kultywowanie tradycji flisackich.

fot. Joanna Szmuc

Góry Słonne PLB180003, Ostoja Góry Słonne PLH180013

fot. Joanna Szmuc

Część Karpat Wschodnich obejmująca Góry Sanocko-Turczańskie i fragment Pogórza Przemyskiego. Z uwagi na wzniesienia przekraczające 700 m n.p.m. występują tu dwa piętra roślinności regiel dolny i pogórze. Występuje tu niezwykle bogata flora roślin naczyniowych licząca ok. 900 gatunków w tym wschodniokarpackich. Obszar ochrony ptaków utworzono ze względu na występowanie 28 gatunków ptaków z załącznika I Dyrektywy ptasiej. W okresie lęgowym obszar zasiedla 5 par orła przedniego (12% populacji krajowej) oraz 40-60 par puszczyka uralskiego (10% populacji krajowej).

Atrakcje turystyczne

- ✓ Rezerwat przyrody „Buczyna w Wańkowej" – przedmiotem ochrony są naturalne zbiorowiska roślinne tj. łęg, grąd czy żyzna buczyna karpacka, gdzie w runie występuje 15 gatunków roślin chronionych. W rezerwacie występuje orzeł przedni, puchacz, orlik krzykliwy oraz bocian czarny.
- ✓ Rezerwat przyrody „Cisy w Serednicy" – naturalne stanowisko cisa pospolitego.
- ✓ Rezerwat przyrody „Góra Sobień" – porośnięty jest lasem mieszanym i zamieszkiwany przez lisy, sarny, drobne ptaki śpiewające, myszołowy, kumaka górskiego czy salamandrę plamistą. Na najwyższym punkcie znajdują się ruiny zamku „Sobień" z XIV wieku.

- ✓ Ścieżka rowerowa „Góry Słonne" nr 6A – szlak wokół pasma Gór Słonnych o długości 54 km, trasa: Lesko – Uherce – Olszanica – Wańkowa – Paszowa – Rakowa – Tyrawa Wołoska – Załuż – Monasterzec – Łukawica - Lesko.

Szlaki piesze

- ✓ Szlak czerwony z Sanoka do Przemyśla przebiega przez główny grzbiet Gór Słonnych tj. Słonna (638 m n.p.m.), Przysłup (658 m n.p.m.), Słonny (668 m n.p.m.). Po drodze podziwiać można pomnik przyrody Orli Kamień (518 m n.p.m.) oraz widok ze skalnego tarasu widokowego Orle Skały.
- ✓ Szlak Ikon Doliny Sanu – na trasie znajdują się zabytkowe cerkwie w miejscowościach: Sanok, Międzybrodzie, Tyrawa Solna, Hłomcza, Łodzina, Ulucz, Dobra, Siemuszowa, Hołuczków, Olchowic.

Szlaki konne

- ✓ „Bieszczadzki Trakt" – składa się ze 150 km tras konnych od Olszanicy, przez Ustrzyki Dolne do Czarnej, pozwalając na zwiedzenia całych Bieszczadów na końskim grzbiecie.

Z lotu ptaka

- ✓ możliwość uprawiania paralotniarstwa, szybownictwa oraz speed riding.

- ✓ Lesko – Zamek Kmitów w Lesku z ok. XVI wieku, synagoga wzniesiona w I połowie XVIII wieku, kirkut czyli cmentarz żydowski będący jednym z najstarszych w Polsce gdzie znajduje się ok. 2 tys. macew.
- ✓ Ustrzyki Dolne – Muzeum Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz Bieszczadzkie Muzeum Młynarstwa.

fot. Michał Ferenc, Archiwum RDOŚ w Rzeszowie

Horyniec PLH180017

fot. Archiwum RDOŚ w Rzeszowie

Obszar mieści się przy granicy z Ukrainą na pograniczu Płaskowyżu Tarnogrodzkiego i wyżyny Roztocza Wschodniego w wąskiej dolinie Kotliny Sandomierskiej. Występuje tu kolonia rozrodcza nocka dużego (klasztor oo. Franciszkanów w Horyńcu-Zdroju) oraz zimowiska nocka dużego, nocka łydkowłosego i mopka. Siedliskom nietoperzy sprzyja występowanie jaskiń. Przedmiotem ochrony jest również wataha wilka (5-6 osobników), utrzymująca łączność z innymi populacjami wilka żyjącymi w Puszczy Solskiej, na Roztoczu i w Lasach Sieniawskich. Okolice Horyńca są także ostoją rzadkiego motyla – przeplatki aurinii.

Atrakcje turystyczne

➦ Pałac Ponińskich powstały w miejscu starego dworu Telefusów z XVII w.

➦ Teatr dworski – wzniesiony w latach 1843–1846 przez Leandra Piotra Ponińskiego na prośbę syna, Ludwika Nikodema – miłośnika teatru.

- ✓ Południoworoztoczański Park Krajobrazowy – został utworzony w celu ochrony zwartych kompleksów leśnych mieszanych z bukiem i jodłą, stanowisk roślin górskich, form rzeźb terenu oraz ślady kultury zachodniej i wschodniej w postaci m.in. zabytków cerkiewnych.
- ✓ „Świątynia Słońca" oraz „Diabelskie Kamienie" – to grupa głazów a dokładniej wychodnie wapiennych skał koło Nowin Horynieckich, będące pomnikami przyrody nieożywionej. Znajdują się w Południoworoztoczańskim Parku Krajobrazowym.
- ✓ Rezerwat przyrody „Sołokija" – chroni naturalne skupisko jałowca pospolitego. Występują tu ptaki tj.: cierniówka, piegża, srokosz oraz gryzonie: koszatka, orzesznica, popielica, ryjówka i żołędnica.

- ✓ Niebieski szlak rowerowy, długość 47 km, trasa: Młodów – Borowa Góra – Czerwona Figura – Cmentarz Sieniawka – Huta Kryształowa – Radruż – Horyniec-Zdrój – Wólka Horyniecka – Podlesie – Basznia Górna – Basznia Dolna – Borowa Góra – Karolówka – Młodów.
- ✓ Pieszy szlak im. Św. Brata Alberta – szlak zielony, długość 41,5 km, trasa: Narol – Lipsko – Pizuny – Jacków Ogród - Wielki Dział (389,5 m n.p.m.) – Monastyrz - Werchrata – Moczary – Dziewięcierz – rezerwat „Sołokija" – kaplica w Nowinach Horynieckich - Horyniec Zdrój.
- ✓ Ścieżka przyrodniczo – dydaktyczna Kobyle Jezioro – trasa oznakowana kolorem czerwonym, prowadzi przez rezerwat „Źródła Tanwi" w Hucie Złomy oraz w granicach Południoworoztoczańskiego Parku Krajobrazowego o łącznej długości ok. 2 km.
- ✓ Ścieżka przyrodniczo – kulturowa z Horyńca-Zdroju do Nowin Horynieckich, długość 11 km.
- ✓ Możliwość wędkowania na zalewie stworzonym na rzece Radrużka otoczonym lasami, który służy jako zbiornik wodny przeciwpożarowy ale również jako miejsce do wędkowania.

- ✓ Uzdrowisko Horyniec w Horyniec Zdrój – ponoć jako pierwszy o leczniczych walorach horynieckich wód był Jan Sobieski Hetman Wielkiej Korony oraz Królowa Marysieńka Sobieska. Leczy się tutaj m.in. schorzenia gośćcowe oraz choroby naczyń krwionośnych.
- ✓ Horyniec – warto zobaczyć barokowy kościół z 1758 r. wraz z zespołem klasztornym OO. Franciszkanów, Teatr Dworski z 1843 r. wybudowany przez Floriana Ponińskiego.
- ✓ Radruż – zespół cerkiewny z końca XVI w. o charakterze obronnym, składający się z drewnianej cerkwi pw. św. Paraskewy, dzwonnicy oraz murowany obronny dom diaka. Całość jest otoczona kamiennym murem z połowy XIX w.

Ostoja Jaśliska PLH180014

Ostoja Jaśliska, fot. Archiwum RDOŚ w Rzeszowie

Fragment Beskidu Niskiego będący strefą przejściową pomiędzy Karpatami Wschodnimi a Zachodnimi z najniższą przełęczą głównego grzbietu Karpat – przełęczą Dukielską (500 m n.p.m.). Słabo zaludniony obszar obejmuje rozległe obszary leśne, źródliskowe oraz doliny rzeczne. Występują tu ciekawe formacje geologiczne jak wychodnie skalne, rumowiska, jaskinie osuwiskowe i odsłonięcia geologiczne. Obszar to ważna ostoja fauny puszczańskiej z dużymi drapieżnikami, gatunków ksylobontycznych bezkręgowców a także nietoperzy; stanowi on dodatkowo ważny szlak migracji ptaków (północ-południe).

Atrakcje turystyczne

- ✓ Rezerwat przyrody „Przełom Jasiołki" – usytuowany między masywami Ostrej (687 m n.p.m.) i Piotrusia (727 m n.p.m.) gdzie przedmiotem ochrony jest drzewostan stanowiący pozostałość dawnej Puszcz Karpackiej.
- ✓ Rezerwat przyrody „Rezerwat Tysiąclecia na Cergowej Górze" – jako jeden z najcenniejszych przyrodniczo obszarów tej części Karpat, ochronie podlega fragment starej puszczy bukowo – jodłowej, gdzie znajduje się jedno z większych stanowisk kłokoczki południowej.
- ✓ Rezerwat przyrody „Modrzyna" – rezerwat został utworzony w celu zachowania stanowiska modrzewia polskiego będący ekotypem modrzewia europejskiego.

- ✓ Transgraniczny Szlak Rowerowy „Beskidzkie Muzea" podzielony na 13 tras, oznakowany logiem „Beskidzkie Muzea", długość 321 km (strona polska – 235 km, strona słowacka 86 km), trasa: Krosno – Odrzykoń – Żarnowiec – Bóbrka – Dukla – Olchowiec – Zyndranowa – przejście graniczne w Barwniku – Świdnik – Medzilaborce – przejście graniczne Jaśliska-Czeremcha – Rymanów – Miejsce Piastowe – Krościenko Wyżne – Krosno.
- ✓ Szlak czerwony dla rowerów turystycznych, długość ok. 40 km, trasa: Dukla – Teodorówka – Iwla – Chyrowa – Mszana skrzyż. – Mszana – Tylawa – Trzciana – Pustelnia św. Jana z Dukli – Lipowica – Dukla.
- ✓ Szlak zielony dla rowerów górskich, długość ok.14 km, trasa: Mszana skrzyż. – Ropianka – Olchowiec – Wilisznia – Smerecz-ne – Tylawa skrzyż. z drogą do Mszany.
- ✓ Pieszy szlak graniczny oznakowany na niebiesko, trasa: Grybowo – Ustrzyki Górne – wzdłuż granicy polsko – słowackiej do Barwinka – Zyndranowa – Jaśliska (Czeremcha).
- ✓ Pieszy szlak zielony, długość 32 km, trasa: Pustelnia św. Jana – Mszana (649 m) – Tylawa – Stasianie – Ostra (687 m) – Zyndranowa – Kiczera Telepkowa – Barwinek.
- ✓ Pieszy szlak oznakowany na żółto, długość 24 km, trasa: Dukla – Cergowa – Cergowa (716 m) – Zawadka Rymanowska – Piotruś (728 m) – Stasianie.
- ✓ Ścieżka dydaktyczna „w przełomie Jasiołki" rozpoczyna się na polu namiotowym „Stasiane" i wiedzie trasą wzdłuż przełomowego odcinka Jasiołki oraz przez rezerwat przyrody „Przełom Jasiołki".

- ✓ Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej – z możliwością poznania życia codziennego Łemków oraz wzięcia udziału w święcie tradycji łemkowskiej czy warsztatach organizowanych przez muzeum.
- ✓ Muzeum Historyczne w Dukli – znajduje się w XVIII-wiecznej rezydencji magnackiej, gdzie przede wszystkim eksponaty stanowią broń i sprzęt wojskowy używany podczas walk prowadzonych w Karpatach w okresie I i II wojny światowej.
- ✓ Krosna – warto zobaczyć Stare miasto z rynkiem z XIV wieku z przyległymi kapliczkami z najstarszą z XV wieku oraz fragment murów obronnych, których budowę ufundował Kazimierz Wielki.

Ostoja Magurska PLH180001

fot. Archiwum RDOŚ w Rzeszowie

Centralna cześć Beskidu Niskiego gęsto zalesiona i niezwykle ważna dla ochrony karpackiego korytarza migracyjnego fauny puszczańskiej. Obszar obejmuje Magurski Park Narodowy wraz z sąsiadującym terenem ważnym dla ochrony nietoperzy: rezerwat „Kornuty" oraz pasem łąk wilgotnych przy północnej granicy Parku. Oprócz licznej fauny rozpoznano w nim 57 rodzajów zbiorowisk roślinnych, 759 gatunków roślin naczyniowych, 161 gatunków mchów, 51 wątrobowców, 51 śluzowców, 463 grzyby wielkoowocnikowe. Obszar pokrywa się z częścią bardzo rozległego obszaru ochrony ptaków Beskid Niski PLB180002.

Atrakcje turystyczne

- ✓ Magurski Park Narodowy – znajdujący się w samym sercu Beskidu Niskiego, na granicy województw: małopolskiego i podkarpackiego; park, w którym występuje blisko 800 gatunków roślin i prawie 200 gatunków zwierząt z unikatowym w skali Karpat obszarem przejściowym między Karpatami Zachodnimi i Karpatami Wschodnimi.
- ✓ Pomnik przyrody Diabli Kamień – liczna grupa dużych głazów zbudowana z gruboziarnistego piaskowca magurskiego znajdująca się w miejscowości Folusz na obrzeżach Magurskiego Parku Narodowego na zboczu Góry Kosma.

- ✓ Szlak rowerowy PTTK Jasło – czerwony szlak rowerowy „Na styku kultur", długość 25 km, trasa: Brzezowa – Walik – Jaworze – Desznica – Świątkowa Wielka – Świątkowa Mała – Rostajne – Grab – Ożenna.
- ✓ Pieszy szlak zielony przebiegający przez Magurski Park Narodowy, długości 41,5 km, trasa: Wapienne – Ferdel – Kornuty – Magura Wątkowska – Folusz (PKS) – Wodospad – Folusz (PKS) – Mrukowa – Nowy Żmigród – Grzywacka – Katy – Kamień – Krempna – Wysokie – Ożenna.
- ✓ Pieszy szlak czarny przebiegający przez Magurski Park Narodowy, długość 6,5 km, trasa: Folusz (PKS) – Diabli Kamień – Ferdel.
- ✓ Ścieżka przyrodnicza Kiczera im prof. Jana Rafińskiego – ścieżka o długości 2,5 km znajduje się w centralnej części Magurskiego Parku Narodowym. Rozpoczyna się przy dolinie potoku Krempa w okolicy starego cmentarza łemkowskiego i prowadzi przez kilka zbiorowisk leśnych i łąkowych.
- ✓ Ścieżka przyrodnicza Hałbów – Kamień – trasa o długości 10,4 km prowadząca głównie przez tereny leśne z 18 przystankami rozpoczą się w Ośrodku Edukacyjnym wraz z Muzeum MPN a kończy przy cerkwi greckokatolickiej w Krempnej.
- ✓ Ścieżka przyrodnicza Folusz – szlak o długości 4 km, który rozpoczyna się w Folusz tuż przy wejściu zielonego szlaku na teren Magurskiego Parku Narodowego, a kończy się w okolicy wychodni skalnej „Diabli Kamień".

Szlaki konne

- ✓ Transbeskidzki Szlak Konny – liczący 600 km długości szlak podzielony został na 14 etapów. Fragment tego szlaku przebiega w okolicach Magurskiego Parku Narodowego: Nieznajowa – Rozstajne – Świątkowa Mała – Kotań – Huta Krempska – Polany – Olchowiec – w kierunku Tylawy

- ✓ Szlak Architektury Drewnianej – długość szlaku to 1202 km, gdzie na podkarpackiej części spotykane obiekty to drewniane cerkwie, zabytkowe kościoły, zabudowa wiejska, stare dworki i obiekty zabytkowej techniki. Podzielony jest na 9 tras.
- ✓ Ośrodek Edukacyjne wraz Muzeum Magurskiego Parku Narodowego w Krempnej oferujący szereg form edukacji tj. spektakle przyrodnicze, wystawy, warsztaty, zajęcia w ośrodku jak i zajęcia terenowe.

Pogórze Przemyskie PLB180001, Ostoja Przemyska PLH180012

San, fot. Archiwum RDOŚ w Rzeszowie

Niewysokie góry Pogórza Przemyskiego i częściowo Dynowskiego o rusztowym układzie grzbietów poprzecinanych równoleżnikowo dolinami Sanu i Wiaru. Obszary te łączą w sobie bogaty zestaw siedlisk lasów, łąk i pól a także stwarzają doskonałe warunki bytowania dla rzadkich gatunków ptaków. Kraina wyjątkowych starodrzewów jodłowo-bukowych i muraw kserotermicznych gdzie bytują majestatyczne gatunki ptaków takie jak: orzeł przedni, orlik krzykliwy czy puchacz. Unikalne walory przyrodnicze pogórza Przemyskiego sprawiły, że na części tych obszarów Natura 2000 planuje się utworzenie Turnickiego Parku Narodowego.

Atrakcje turystyczne

➦ Twierdza Przemyśl – jej budowę rozpoczęto w latach 50 XIX w. na skutek pogorszenia stosunków politycznych między Austrią a Rosją oraz wojny krymskiej i w ten sposób powstał jeden z największych obiektów tego typu w Europie.

- ✓ Rezerwat przyrody „Przełom Hołubli" – rezerwat leśno – krajobrazowy, którego przedmiotem ochrony jest fragment starodrzewu lipowego oraz dolina Hołubli. Jest ostoją dla jeleni, saren, dzików, wilków i lisów a także rzadko spotkanych płazów tj. traszka górska czy salamandra plamista.
- ✓ Rezerwat przyrody „Krępak" – porośnięty jest starodrzewiem jodłowo – bukowym cechujący się runem podgórskim formy buczyny karpackiej i zamieszkiwany jest przez m.in. puszczyka uralskiego, puchacza czy wilka lub rysia.
- ✓ Rezerwat przyrody „Brodoszurki" – jest to rezerwat torfowiskowy porośnięty zbiorowiskiem boru bagiennego o specyficznych warunkach siedliskowych dzięki czemu rośnie tu drapieżna roślina chroniona – rosiczka okrągłolistna.

Szlaki rowerowe

- ✓ Międzynarodowa trasa rowerowa R-63 „Śladami Dobrego Wojaka Szwejka" znakowana na zielono, długość 180 km, trasa: przejście graniczne w Radoszycach – Sanok – przejście graniczne w Krościenku – Chyrów – Sambor – Przemyśl – Lwów
- ✓ Szlak dość trudny o długości 36,8 km, trasa: Słonne – Rezerwat „Brodoszurki" – Wybrzeże – Iskań – Piątkowa – Żohatyn – Dylągowa – Sielnica – Słonne.
- ✓ Szlak łatwy, długość 21,6 km, trasa: Dynów – Dąbrówka Starzeńska – Dylągowa – Pawłokoma – Bartkówka – Dynów.
- ✓ Szlak Naftowy – transgraniczny szlak, który łączy miejsca związane z narodzinami i historią przemysłu naftowego. Główną oś stanowi: Jasło – Krosno – Sanok – Lesko – Ustrzyki Dolne – Sambor – Borysław – Drohobycz – Lwów.

Szlaki piesze

- ✓ Szlak zielony Arłamowski – długość 23,5 km, trasa: Leszczawa Dolna – Ostra Kiczerka (487 m n.p.m.) – Łomna – Grąziowa – Kiczera (567 m n.p.m.) – Jamna (598 m n.p.m.).
- ✓ Szlak żółty Rybotycki – długość 14 km, trasa: Suchy Obycz (618 m n.p.m.) – Kanasin (555 m n.p.m.) – Rybotycze – Kopystańska (541 m n.p.m.).
- ✓ Szlak czarny Forteczny Północny – długość 19 km, trasa: Kuńkowce – fort VIII „Łętownia" – Lipowica – fort IX „Bruner" – fot X „Orzechowce" – Bażantarnia – fort XI „Duńkowiczki" – Duńkowiczki – fort XII „Werner" – Żurawica – fort XIII „San Rideau" – Bolestraszyce.

Spływy kajakowe

- ✓ Możliwość wzięcia udziału w spływach kajakowych rzeką San na trasach: Wybrzeże – Krasiczyn (ok. 37 km), Babice – Przemyśl (ok. 40 km) oraz w spływach dwudniowych czy weekendowych.

- ✓ Warto zobaczyć zabytkowe kościoły w Birczy, Krasiczynie, Rybotyczach i Kalwarii Racławickiej oraz cerkwie w Huwnikach i Olszanach.
- ✓ Zamek w Krasiczynie z XVI wieku, należący do jednych z najpiękniejszych pomników polskiego renesansu w którym znajduje się Kaplica porównywana do kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelu

Puszcza Sandomierska PLB180005

Rzeka Łęg, Puszcza Sandomierska, fot. Łukasz Lis

Obszar położony jest w widłach Wisły i Sanu obejmuje znaczną część jednego z większych leśnych kompleksów w Polsce ciągnącego się południkowo, który częściowo odlesiony tworzy obecnie mozaikę lasów i terenów rolniczych. Stwierdzono tu występowanie 43 gatunków ptaków z zał. I Dyrektywy ptasiej. Obszar cenny z punktu widzenia liczebności bociana czarnego, bociana białego, ptaków drapieżnych i derkacza (powyżej 1% populacji polskiej). W przypadku kraski, podgorzałki i czapli białej obszar stanowi miejsce gniazdowania ponad 10% populacji gatunków w Polsce, jest więc jedną z kluczowych ostoi dla ich zachowania. Licznie występują też w okresie lęgowym świergotek polny, lelek, dudek, dzięcioły, gąsiorek, skowronek borowy, trzmielojad, jarzębatka i ortolan.

Atrakcje turystyczne

- ✓ Rezerwat przyrody „Jaźwiana Góra" – przedmiotem ochrony jest fragment dawnej Puszczy Sandomierskiej prezentującej różne stadia regeneracji naturalnego drzewostanu jodłowo - bukowego z pomnikowymi okazami drzew (jeden z nich liczy ponad 300 lat).
- ✓ Rezerwat przyrody „Pateraki" – swym zasięgiem obejmuje lasy grądowe i łęgowe porośnięte bluszczem pospolitym, przez które przepływa wykonany wiele lat temu kanał będący korytem Jamnicy. Występują tu rzadkie rośliny np. lilia złotogłów, wawrzynek wilczełyko czy czosnek siatkowaty
- ✓ Rezerwat przyrody „Zabłocie" – który chroni stanowiska lęgowe rzadkich gatunków ornitofauny, naturalne zbiorowiska roślinne dawnej Puszczy Sandomierskiej, z licznie tu występującymi gatunkami roślin chronionych i rzadkich.

Szlaki rowerowe

- ✓ Szlak zielony, długość 66,5 km, trasa: Sandomierz – Baranów Sandomierski – Nowa Dęba – Majdan Królewski.
- ✓ Szlak zielonym długość ok. 50 km, trasa: Sandomierz – ul. Koseły – ul. Księcia Henryka Sandomierskiego – ul. Kręta – ul. Krakowska – most na Koprzywiance – Zawisełcze – Koćmierzów – Ostrołęka – Bogoria Skotnicka – Skotniki – Błonie – Koprzywnica – Beszyce – Sulisławice – Klimontów - Ujazd.

Szlaki piesze

- ✓ Przyrodniczy Szlak Puszczy Sandomierskiej – jest trasą turystyczną liczącą ponad 300 km długości którą można przemierzyć pieszo, rowerem lub konno składającą się z blisko 40 ścieżek dydaktycznych. Drogi wiodą od Mielca przez Tarnobrzeg, Nisko, Głogów Młp. do Kolbuszowej.

Atrakcje wodne

- ✓ Możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego tj. rowerki wodne, pontony, łódź wiosłowa, żaglówka, łódź motorowa i spędzenie wolnego czasu na Wiśle w Sandomierzu.
- ✓ Zamek w Baranowie Sandomierskim – zwany „Małym Wawelem" uważany za jedno z najpiękniejszych rezydencji manierystycznych w Polsce. Został zbudowany w latach 1591 – 1606.
- ✓ Zamek Tarnowskich w Dzikowie - dawna rezydencja hr. Tarnowskich herbu Leliwa, której początki sięgają XV w. W 1734 r. została tam zawiązana konfederacja generalna, zwana dzikowską.
- ✓ Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej – mieszczący się na ok. 30 ha skansen, prezentujący kulturę Lasowiaków i Rzeszowiaków, zamieszkujących niegdyś teren północnej części województwa podkarpackiego. Najstarszy obiekt – spichlerz dworski z Bidzin – pochodzi z 1784 r.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 to...

- sieć obszarów tworzonych dla ochrony, a więc utrzymania lub odtworzenia, określonych siedlisk przyrodniczych oraz gatunków i ich siedlisk,
- główne narzędzie ochrony różnorodności biologicznej na terytorium Unii Europejskiej,
- godzenie ochrony siedlisk i gatunków z gospodarczym użytkowaniem terenu, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju,
- obszary na terenie których ochronie ma podlegać nie całość przyrody, ale jedynie jej wybrane elementy, czyli siedliska i gatunki, dla których ochrony został wyznaczony ten obszar,
- podwyższenie rangi regionu świadczące o wysokiej wartości przyrodniczej terenu będące dla niego rodzajem rekomendacji, jako miejsca godnego odwiedzenia. Jest to więc promocja regionu i to na skalę europejską (na podstawie „Obszary Natura 2000 w Małopolsce", IOP PAN)

Obecnie w Polsce sieć Natura 2000 zajmuje około 20 procent powierzchni lądowej kraju. W jej skład wchodzi:

- 849 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty – ozw (obszary siedliskowe – przyszłe specjalne obszary ochrony siedlisk), w tym 4 proponowane ozw
- 145 obszarów specjalnej ochrony ptaków

NATURA 2000

Obszar Natura 2000 to...

obszar specjalnej ochrony ptaków, specjalny obszar ochrony siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych, lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty to...

obszar Natura 2000, projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej, który odgrywa znaczącą rolę w zachowaniu lub odtworzeniu stanu właściwej ochrony siedliska przyrodniczego lub przyczynia się do spójności sieci obszarów Natura 2000.

Sieć Natura 2000 w województwie podkarpackim

Obszary Natura 2000 na terenie województwa podkarpackiego zajmują 32 procent powierzchni województwa. Na sieć składają się 64 obszary Natura 2000 o łącznej powierzchni ponad miliona hektarów. Obszary Natura 2000 to zarówno bardzo małe obszary, utworzone dla ochrony jednego gatunku, jak i duże, chroniące szereg gatunków roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych.

Najmniejsze obszary Natura 2000 w województwie podkarpackim to m.in. obszar Natura 2000 Kołacznia PLH180006 o powierzchni 0,1 ha, Kościół w Nowosielcach PLH180035 - 0,3 ha oraz Kościół w Równem PLH180036 – 1,4 ha.

Natomiast największe obszary Natura 2000 w województwie to m.in. obszar Natura 2000 Beskid Niski PLB180002, który obejmuje 151 966,60 ha, Puszcza Sandomierska PLB180005 – 129.115,60 ha i Bieszczady PLC180001 o powierzchni 111 519,50 ha. Obszar Natura 2000 Bieszczady PLC180001 jest jednocześnie obszarem ptasim, jak i siedliskowym.

Województwo podkarpackie

Województwo podkarpackie leży w południowo-wschodniej Polsce, granicząc z Ukrainą i Słowacją. Z powierzchnią przekraczającą 17 tysięcy km² zajmuje jedenaste miejsce w kraju. Na tym obszarze mieszkają ponad 2 miliony mieszkańców, dzięki czemu pod względem liczby ludności województwo podkarpackie zajmuje dziewiąte miejsce w Polsce. Stolicą województwa jest Rzeszów.

Województwo podkarpackie jest najdalej wysuniętym na południe województwem Polski. Mimo niewielkiej powierzchni posiada zróżnicowane ukształtowanie terenu. Obszar województwa podkarpackiego obejmuje część Podkarpacia, Zewnętrznych Karpat Zachodnich i Beskidów Środkowych (Beskid Niski), Zewnętrznych Karpat Wschodnich i niewielki fragment Roztocza.

Największe rzeki w województwie to prawe dopływy Wisły: San i Wisłoka oraz dopływ Sanu-Wisłok. Rzeki województwa podkarpackiego uważane są za jedne z najczystszych w kraju.

Dzięki walorom natury i środowiska, podkarpackie jest jednym z najpopularniejszych regionów turystycznych w Polsce ze względu na walory przyrodnicze, piękno krajobrazu i bogactwo kultury.

Na terenie województwa podkarpackiego znajdują się dwa parki narodowe, 10 parków krajobrazowych, 13 obszarów chronionego krajobrazu oraz 96 rezerwatów przyrody. Występuje tu wiele unikatowych okazów flory i fauny, a także populacje wszystkich dużych drapieżników – wilka, rysia i niedźwiedzia i żubra. Swoje ostoje mają tu również rzadkie gatunki ptaków narażonych na wyginięcie, np. orzeł przedni.

Opracowano na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie

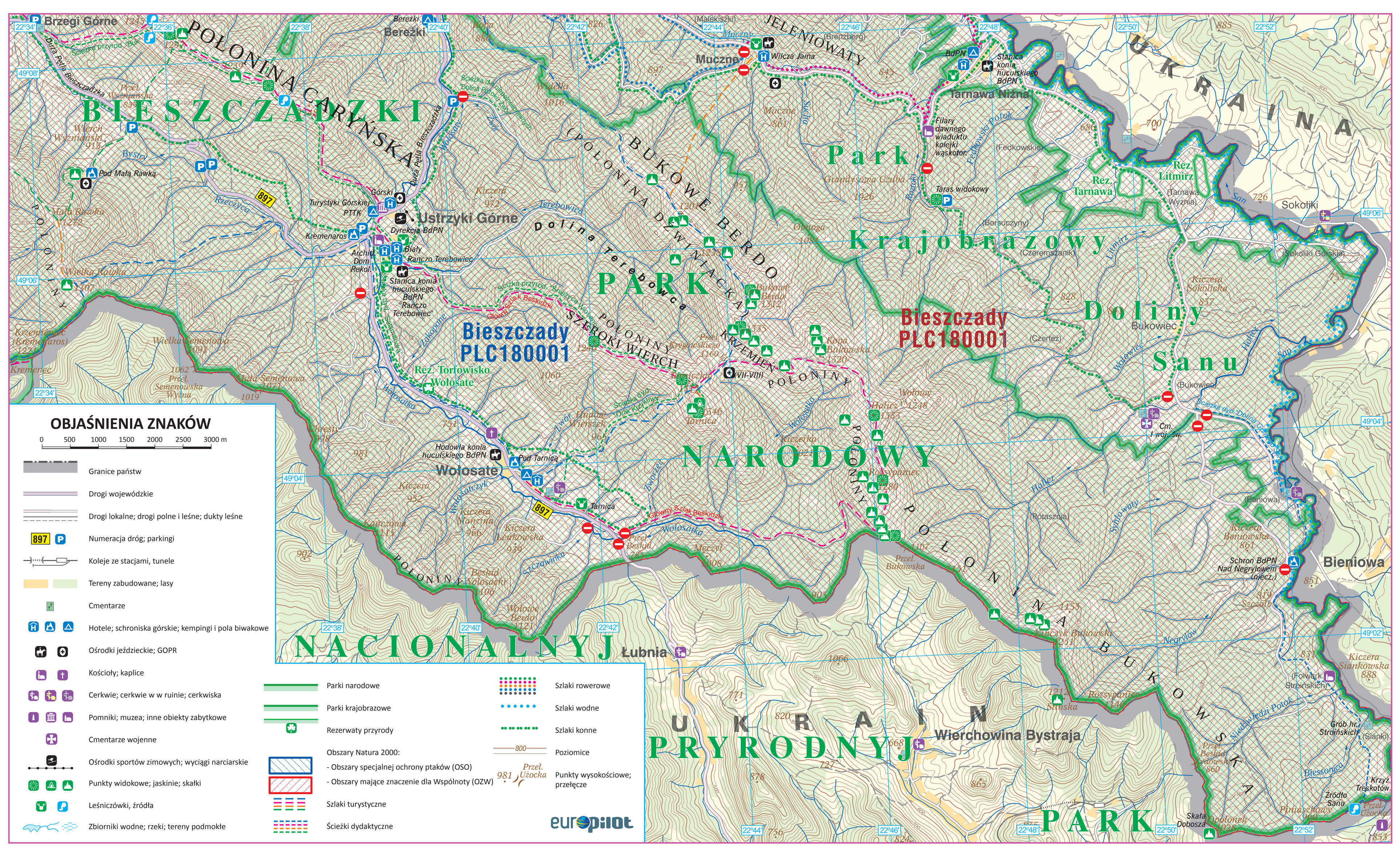

Ciekawostki przyrodnicze

Modliszka zwyczajna

Mantis religiosa polonica, fot. Łukasz Lis

W północnej części Puszczy Sandomierskiej (PLB180005) skupia się znaczna części polskiej populacji modliszki zwyczajnej: *Mantis religiosa polonica* (Bazyluk, 1960). Jest to jedyny w krajowej faunie przedstawiciel tego egzotycznego podrzędu (*Mantodea*). Preferuje suche, nasłonecznione siedliska. Charakterystyczne dla tego owada są chwytne odnóża pierwszej pary i ruchoma głowa z dużymi oczami. Modliszka jest drapieżnikiem polującym na inne owady, a niekiedy również drobne kręgowce. Samice tego gatunku uchodzą za femme fatale w świecie zwierząt.

Modraszek Rebela

Modraszek Rebela, fot. Archiwum Daunpol

W okolicach Przemyśla występuje największa w Europie ostoja modraszka Rebela Phengaris rebeli (Hirschke, 1904). Rośliną żywicielską jest goryczka krzyżowa *Gentiana cruciata*. Gąsienica Rebela kontynuuje swój rozwój w gniazdach mrówek z rodzaju wscieklic (Myrmica), gdzie jest karmiona przez mrówki (trofalaksja). W przypadku innych gatunków modraszków gąsienica żeruje na jajach i larwach mrówek. Zarówno motyl jak i miejsce jego występowania zostały zaprezentowane w filmie „Zadziwiające życie bezkręgowców" Davida Attenborough nakręconym przez BBC.

Ciekawostki przyrodnicze

Niedźwiedź brunatny

Niedźwiedź brunatny, fot. Archiwum Daunpol

Województwo podkarpackie to najważniejsza ostoja niedźwiedzia brunatnego *Ursus arctos* w Polsce – największego krajowego ssaka drapieżnego. Występuje tu około 60-80 osobników tego gatunku, które znajdują tu doskonałe warunki do życia. Należy oszacować, że około 80 % polskich niedźwiedzi to „mieszkańcy Podkarpacia", przy czym większość z nich żyje w bieszczadzkich lasach. Dodać należy, że Bieszczady stanowią również ostoję dla populacje innych dużych drapieżników, takich jak wilk *Canis lupus* czy ryś *Lynx lynx*.

Orzeł przedni

Orzeł przedni, fot. Archiwum Daunpol

Orzeł przedni *Aquila chrysaetos* – to największy polski orzeł. Rozpiętość jego skrzydeł może dochodzić do ok. 2,5 m, a waga do 6,7 kg! Samice są zawsze znacznie większe od samców. Zamieszkuje on rozległe lasy i poluje na otwartych terenach, unikając obecności ludzi. Żywi się przede wszystkich gryzoniami ale ni gardzi również padliną. Tej majestatyczny ptak potrafi lecieć z prędkością do 160 km/h, a w locie ślizgowym rozwinąć prędkość do 320 km/h! Na Podkarpaciu występuje najważniejsza i najliczniejsza populacja orła przedniego w Polsce.

Ciekawostki przyrodnicze

Różanecznik żółty

Różanecznik, fot. Archiwum RDOŚ w Rzeszowie

W rezerwacie przyrody „Kołacznia" w Woli Zarczyckiej koło Nowej Sarzyny, który chroniony jest również w ramach sieci Natura 2000 (Kołacznia PLH180006), występuje jedyne, naturalne stanowisko różanecznika żółtego *Rhododendron luteum Sweet*. Jest on jednym z najrzadszych składników polskiej flory, dlatego też objęty jest ochrona ścisłą. Jest to krzew dorastający do 2,5 m o pięknych, dużych, żółtych kwiatach zebranych w baldaszki. Stanowisko to jest oddalone od innych, najbliższych, znajdujących się na Polesiu o ok. 300 km.

Rzeka San

Rzeka San, fot. Michał Ferenc

Najdłuższa rzeka na Podkarpaciu, ciągnie się na długości 443,4 km. Jej źródło znajduje się na Ukrainie, kilkadziesiąt metrów od granicy Polskiej, w pobliżu polskiej miejscowości Sianki. Jest to jedyny wschodniokarpacki dopływ Wisły, który ze względu na swoje ogromne walory przyrodnicze i krajobrazowe, został w całości włączony do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000, w postaci trzech obszarów: Dolina Dolnego Sanu PLH180020, Rzeka San PLH180007 i Dorzecze Górnego San PLH180021.

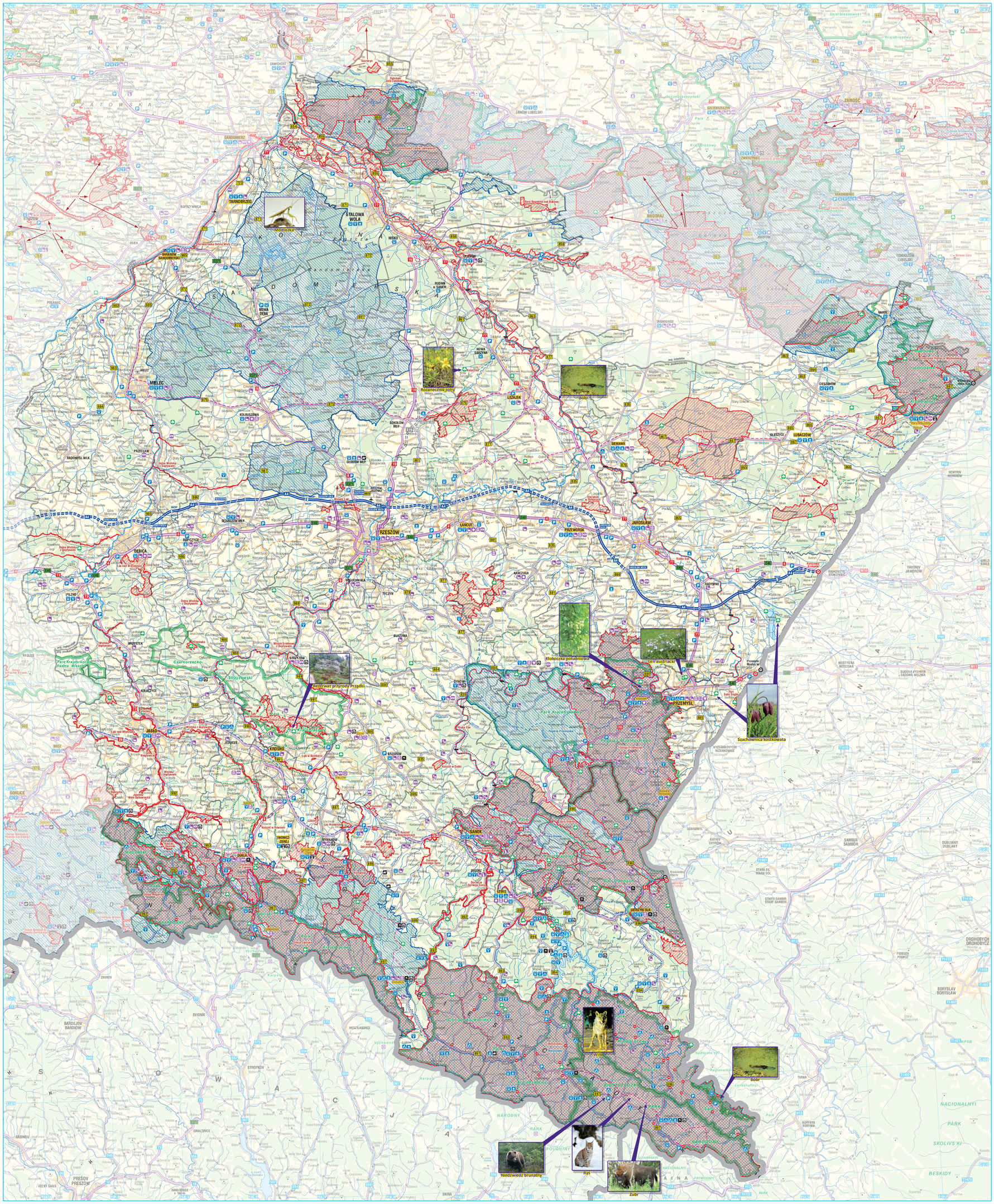

WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

Skala 1 : 260 000

5 2,5 0 5 10 15 km

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW

- Granice państw; granice województw; granice powiatów; granice miast
- Autostrady z węzłami; autostrady w budowie
- Miejsca obsługi podróżnych (MOP); punkty poboru opłat (PPO)
- Drogi ekspresowe z węzłami; drogi ekspresowe w budowie
- Drogi krajowe dwujezdniowe; drogi krajowe dwujezdniowe w budowie
- Drogi krajowe; drogi krajowe w budowie
- Drogi wojewódzkie dwujezdniowe; drogi wojewódzkie
- Drogi lokalne główne dwujezdniowe; drogi lokalne główne; drogi inne
- Numeracja dróg: autostrady; drogi krajowe; drogi ekspresowe; drogi wojewódzkie; drogi międzynarodowe
- Koleje ze stacjami
- Rzeki; jeziora i zbiorniki wodne
- Kanały
- Porty lotnicze; lotniska; promy rzeczne; parkingi
- Kościoły; cerkwie; synagogi
- Obiekty UNESCO; zamki; ruiny
- Pałace i dwory; muzea; fortyfikacje; wiatraki
- Hotele; schroniska młodzieżowe
- Schroniska górskie; kempingi; pola biwakowe
- Ośrodki sportów wodnych; ośrodki narciarskie; ośrodki jeździeckie
- Miejscowości wypoczynkowe; uzdrowiska
- Przełęcze; punkty wysokościowe
- Rezerwaty przyrody
- Granice parków narodowych
- Granice parków krajobrazowych
- Obszary NATURA 2000 w tym:
  - Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)
  - Obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW)
- Obszary leśne

Szlaki turystyczne:
- piesze
- rowerowe
- wodne

LAŃCUT Miasta
Komańcza Wsie i miejscowości
PUSTKI Części miast
Kalwaria Miejscowości atrakcyjne krajoznawczo

Stan na marzec 2014 r.
ISBN 978-83-62940-66-0

Opracowanie na zlecenie
Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

europilot
ul. St. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa
tel./fax 22 664 50 91, www.europilot.com.pl

Lp	Nazwa obszaru	Kod obszaru	Powierzchnia w województwie (ha)
OBSZARY MAJĄCE ZNACZENIE DLA WSPÓLNOTY			
1	Beskid Niski	PLB180002	86 972,0
2	Bieszczady	PLC180001	111 519,5
3	Góry Słonne	PLB180003	55 036,9
4	Lasy Janowskie	PLB060005	26 525,3
5	Puszcza Solska	PLB060008	11 439,9
6	Puszcza Sandomierska	PLB180005	129 115,6
7	Pogórze Przemyskie	PLB180001	65 366,3
8	Roztocze	PLB060012	21 798,0
OBSZAR SPECJALNEJ OCHRONY PTAKÓW			
1	Bednarka	PLH120033	232,7
2	Bieszczady	PLC180001	111 519,5
3	Bory Bagienne nad Bukową	PLH180048	532,2
4	Dąbrowa koło Zaklikowa	PLH180019	5,0
5	Dolina Dolnego Sanu	PLH180020	10 176,6
6	Dolina Dolnej Tanwi	PLH060097	2 134,9
7	Dolna Wisłoka z Dopływami	PLH060053	453,7
8	Dorzecze Górnego Sanu	PLH180021	1578,7
9	Enklawy Puszczy Sandomierskiej	PLH180055	7952,5
10	Fort Salis Soglio	PLH180008	51,7
11	Golesz	PLH180031	260,9
12	Horyniec	PLH180017	11 633,0
13	Jaćmierz	PLH180032	174,4
14	Jasiołka	PLH180011	686,7
15	Józefów-Wola Dębowiecka	PLH180033	60,5
16	Klonówka	PLH180022	136,7
17	Kołacznia	PLH180006	0,1
18	Kościół w Dydni	PLH180034	198,0
19	Kościół w Nowosielcach	PLH180035	0,3
20	Kościół w Równem	PLH180036	1,4
21	Kościół w Skalniku	PLH180037	350,6
22	Ładzin	PLH180038	50,1
23	Las Hrabeński	PLH180039	125,6
24	Las nad Braciejową	PLH180023	1440,2
25	Las Niegłowicki	PLH180040	30,8
26	Lasy Letajskie	PLH180047	2656,4
27	Lasy Sieniawskie	PLH180054	18 015,4
28	Liwocz	PLH180046	327,7
29	Łąki nad Młynówką	PLH180041	51,0
30	Łąki nad Wojtkówką	PLH180051	9,6
31	Łąki w Komborni	PLH180042	13,1
32	Łukawiec	PLH180024	2270,2
33	Łysa Góra	PLH180015	2743,8
34	Minokąt	PLH060089	177,9
35	Moczary	PLH180026	1181,8
36	Mrowle Łąki	PLH180043	294,1
37	Nad Husowem	PLH180025	3347,7
38	Ostoja Czarnorzecka	PLH180027	989,6
39	Ostoja Góry Słonne	PLH180013	46 071,5
40	Ostoja Jasliska	PLH180003	29 286,8
41	Ostoja Magurska	PLH180001	18 050,7
42	Ostoja Przemyska	PLH180012	39 656,8
43	Oswiska w Lipowicy	PLH180044	13,5
44	Patria nad Odrzechową	PLH180024	572,9
45	Rymanów	PLH180016	5 241,0
46	Rzeka San	PLH180007	1 374,8
47	Sanisko w Bykowcach	PLH180045	79,8
48	Starodub w Pelkiniach	PLH180050	574,8
49	Szczecyn	PLH060083	932,5
50	Tarnobrzeska Dolina Wisły	PLH180049	1792,4
51	Trciana	PLH180018	2 285,5
52	Uroczyska Lasów Janowskich	PLH060031	15 313,6
53	Uroczyska Puszczy Solskiej	PLH060034	3661,1
54	Uroczyska Roztocza Wschodniego	PLH180030	3046,5
55	Wisłok Środkowy z Dopływami	PLH180030	1064,6
56	Wisłoka z dopływami	PLH180052	2314,7